

*Türkiye Dışındaki
Türk Edebiyatları
Antolojisi*

3

**Azerbaycan
Türk Edebiyatı**

KÜLTÜR BAKANLIĞI

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 1481
Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi / 32

Başlangıcından Günümüze Kadar
TÜRKİYE DIŞINDAKİ
TÜRK EDEBİYATLARI ANTOLOJİSİ
(Nesir - Nazım)

3

Azerbaycan Türk Edebiyatı

III

Kültür Bakanlığı

Ankara

M.F.Axunclov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Ş-14791

Hurşud Banu Natevan

(Şuşa, 1832 - Şuşa, 1897)

5 Ağustos 1832'de Şuşa'da doğdu. Karabağ'ın sonuncu egemen hanı Mehdikulu Han'ın kızı, İbrahim Halil Han'ın torunudur. Annesi Bedirçahan, Gence hanlarının neslinden olan Uğurlu Bey'in kızı idi. Ailenin yeğâne evladı ve Karabağ hanlığının mirasçısı olduğundan sarayda "Dürr-i yekta" (Tek inci), halk arasında ise Han Kızı adıyla tanınmıştı.

İlk tahsilini sarayda aldı. Burada Arap ve Fars dillerini, edebiyatını benimsedi. Karabağ'ın Zâkir, Mirze Camal, Mirze Adıgözel Bey, Ahmedbey Cevanşir gibi sanat ve ilim adamları ile daha ilk gençlik yıllarında başlayan yakınlık, Natevan'ın fikri ve zihni gelişmesinde önemli rol oynadı. Natevan, yeniyetme çağlarında şiirle beraber güzel sanatlarla da ilgilendi. Aynı zamanda ince zevkle işlenmiş resimlerin ve kumaş üzerinde işlemelerin de sahibidir.

1845'te Mehdikulu Han'ın ölümünden sonra Karabağ Hanlığı'nın toprakları Rusya İmparatorluğu'nun idaresine geçti. Tabii ki, bu durumda Han kızının şahsi hayatını da, Tiflis'teki Rus yöneticileri düzenliyorlardı. Şayet Natevan Karabağ'ın han neslinden olan biriyle evlenseydi bu, sülâlenin ve hanlığın yaşaması demek olurdu. Bu sebeple de Kafkas genel valisi Vorontsov'un emriyle 1850'de Hurşud Banu, Dağıstan asilzâdelerinden, milliyetçe Kumuk Türklerinden olan Hasay Han Usniye'yle evlendirildi. Hasay Han, Kafkas ordusunun subaylarından idi. Petersburg'da eğitim görmüş, genç yaşlarında general rütbesine yükselmişti. 1866'da Şeyh Şamül'e gizli ilişkileri olduğu şüphesiyle Rusiya'nın içlerine -Voronej kentine- sürülmüş, bu güvensizliğe okelenen Hasay Han kendi hayatına kastedmişti. Hurşud Banu ile evliliklerinden iki ço-

cukları -Mehdikulu Han ve Hanbike- doğmuştu. Rus ordusunun albayı olan Mehdikulu Han (1851-1900) aynı zamanda "Vefa" mahlasıyla şiirler de yazmıştır.

1858'de Rusya seyahatine çıkmış ünlü Fransız yazarı Aleksandr Düma (Ata), Bakü'de Hasay Han ve eşi Natevan'la görüşmüş, bu görüşmenin tesirleri, kendisinin 1860'ta Paris'te yayınlanan "Kafkaz" kitabına yansımıştır.

Natevan 1872'de Şuşa'da "Meclis-i Üns" adı altında şairler birliği kurmuş ve yirmi yıldan fazla onun yöneticisi ve mali destekleyicisi olmuştu. Karabağ'ın çoğu şairleri bu meclisinin üyeleriydiler. Natevan, aynı zamanda Azerbaycan'ın muhtelif bölgelerindeki şair meclislerine ve ayrı-ayrı sanatçılara da destek vermişti. O, kendi imkanlarıyla Şuşa'ya dağlardan su kemeri, Muğan bölgesine bir su arki yaptırmış, Şuşa'nın imarına, burada maarif ve kültürün yayılmasına küllü miktarda para sarfetmişti. "Hurşit Banu fükaraya ziyade merhemet eden ve heyli tesisat-ı hayriyyeye el uzadan Hanım idi. Müselmanların maarifine dehi hemiyyet ve müavineti az deyildir" ("Tercüman", 1897, n. 444). "Karabağ'la birlikte bütün Transkafkaz'ın senet adamları onun himayesine sığınmışlar". ("Kaspi", 1911, n. 146)

Lakin servetine, zenginliğine, güzelliğine rağmen Natevan şahsi hayatında mutlu olamadı. Onun sevmeden evlendiği Hasay Han'la aile hayatı 50-li yılların sonunda bozuldu. Hasay Han'ın ölümünden sonra 1869'da esnaf arasından çıkmış Seyid Hüseyin adlı birisiyle evlendi. Han Kızı'nun bu nikahı Şuşa ve genellikle Karabağ âsiledeleri arasında büyük rahatsızlık yarattı. Şair Kasumbey Zâkir'in torunu, Natevan'ın kurduğu "Meclis-i Üns"ün üyelerinden biri olan Abdullabey Âsi,

Nätevan'ı hicveden edebsiz bir şiir yazdı. Lakin bu şiir, Nätevan'ı iyi tanıyanlar ve genellikle de tüm Azeri şairleri tarafından nefretle karşılandı. Nätevan'ın birinci evliliğinden olma çocukları onun resmî mirasçıları sayıldıklarından, ikinci evlilikten olan kardeşlerine (ikisi kız, ikisi erkek) hiç bir şey bırakmadılar. Evladları arasındaki bu huzursuzluk, oğlu Mehdikulu Han'ın ondan yüz çevirmesi, ikinci nikahtan doğan oğlu Mir Abbas'ın 17 yaşında iken ölmesi, borca düşmesi, mülklerinin borçlarını ödemek için mecburi olarak mezarlarda satılması, ailesi arasındaki huzursuzlukların matbuat sayfelerine çıkarılması Nätevan'ı çok üzdü ve hayatının son yıllarını hasta yatağında geçirmesine neden oldu.

Bu psikolojik "sarsıntıların sonucu olarak Nätevan, 1 Ekim 1897'de Şuşa'da öldü ve Ağdam'daki "İmaret" denilen aile mezarlığında defnolundu.

XIX. yy. Azeri kadın şairleri içerisinde sanatkarlığının ince ruhu, derin psikolizmi, samimiyeti ve güzelliği ile kendine mahsus bir yer tutan Nätevan, eski Şark Edebiyatının geleneklerine dayanmakla beraber Halk Edebiyatı örneklerinden de faydalanmış, mazmunu ve şekli açısından okuyucularda derin tesirler bırakan eserler yaratmıştır.

Eserleri: *Türkçe qezeller Mecmuesi*, Bakı, 1917; *Şükufe mecmuesi*, Bakı, 1913; *Eserleri*, Bakı, 1928, 1938; 1956; 1984. *Otuz Üç Qezel*, Bakı, 1989; *Azerbaycanın Aşık ve Şair Kadınları*, Bakı, 1990.

Kaynakça: Rıza Fahrutdin. *Meşhur Xatunlar*, Orenburg, 1904; Mehmed Ağa Müctehizade. *Riyazül-âşiqin*, İstanbul, 1912; Mir Möhsün Nevvab. *Tezkireyi-Nevvab*, Bakı, 1913; Firuddinbey Köçerli. *Azerbaycan Edebiyatı*, c. II, Bakı, 1981, s. 153-158; Henefi Zeynali, Nätevan, Bakı, 1928, Beyler Memmedov. *Xurşid Banu Nätevan*, Bakı, 1983.

ŞİİRLERİ

(*Xurşid Banu Nätevan, Şiirler, Bakı-1981, s.24*)

Dilberâ, derd-i dilimden bele üvân etdim
Ki, qem-i hicr ede dil mülkünü virân etdim.

Mümkün olmaz mene veslin, bilirem, heşre kimi,
Ol sebeb meskenimi kuh-i biyaban etdim.

Eşq sultanı benim qetlime fermân getirib,
Etmedim terk-i vefâ, taet-i ferman etdim.

Ser-i kuyinde qoyub başımı bir uf demedim,
Ser-i sidq ile dil ü canımı qurban etdim.

Yâ tebib adımı terk eyle, tebâbet etme,
Yâ benim derdimi tâp, gör niye tûğyân etdim.

Yoxdu bir kimse meger derdimi bilsin, yâ Rebb?
Ki, men öz qanım ile derdime dermân etdim.

Derd-i hicrinde gözüm yaşı tutub dünyanı,
Nuh tufanı kimi gör ki, ne tufân etdim.

Nätevan, etmedi ol sengdile nâlem eser,
Gece-gündüz ne qeder nâlevü efgân etdim.

Ey dilber, gönül derdimden böyle şöhet oldum.
Ki, ayrılık gamında gönül mülkünü viran ettim.

Sana kavuşmamın, kıyamete kadar mümkün olmadığımı biliyorum. Bu sebeple kendime mesken edindim.

Aşk sultanı, benim katlim için ferman vermiş; ve-fasızlık etmedim, fermana itaat ettim.

Başımı koyup, bir "üf" bile demedim; sadakat ile günlümü ve canımı kurban ettim.

Ey hekim; adını (mesleğini) terket, hekimlik yapma. Benim derdimi(n ne olduğunu) bul, neden taşkınlık ettiğini gör.

Ey Allah'ım, benim derdimi bilen bir kişi bile yoktu ki; ben kendi kanımı derdime derman ettim.

Ayrılık derdinde gözyaşlarım dünyayı; kapladı; gör ki (gözyaşlarımın seli) Nuh tufanı gibi tufan oldu.

Nätevan, gece gündüz (demeden) ne kadar figan ettimse de; inlemelerim, o taş gönüllüye tesir etmedi.

(s. 32)

Yene yâ Reb, ne qemğindir benim bu şâd olan
könlüm,
Rümüz-i eşqden gâh olub ustâd olan könlüm.

Ey Allah'ım: Benim bu mutlu gönlüm, yine hü-zünlendi. Üstad olan gönlüm, aşk rumuzundan haberdar oldu.

Görübür yâri eġyâre olubdur mehv-i nezzâre,
Edibdir sinesin pâre, benim abâd olan könlüm.

Niye peymânenen keçdin, niye zencirden qaçdın?
Nedendir çöllere düşdün, benim berbâd olan könlüm?

Ferâqın ruz-i meşherdir, serâser möhnet-i qemdir,
O zülfün kimi derhemdir, benim azâd olan könlüm.

Baxın bu Nâtevan zâre, günü bextim kimi qara,
Gezer Mecnûntek avare, benim nâşâd olan könlüm.

Benim şu mamur gönlüm; sevgiliyi, rakibin ba-
kışlarında kaybolurken gördüğün an sinesine par-
çalar.

Ey benim berbad olan gönlüm: niçin kadehten geç-
tin, zinden kaçıp, nedendir çöllere düştün?

Ayrılığın, mahşer günü gibidir; baştanbaşa sıkıntı
ve gamdır. Benim azad olan gönlüm, (senin) o zül-
fün gibi karmakarışıktır.

Şu ağlayan Nâtevan'a bakın, günü de bahtı gibi ka-
radır. Benim kederli gönlüm, Mecnun gibi başıboş
gezer.

(s. 35)

Egerç xoşdu mene etri, hem sefâsi gülün,
Cefâsi coxdu, ne hasil ki, yox vefâsi gülün.

Cefâyî xârî görüb, köçdü bağiden bülbül,
Gören kim oldu bu gülşende aşınası gülün?

Xezane meyl eledi, almadı vefâ nezere,
Yetişdi bülbüle cox-cox cefâsi gülün.

Tökür sirişk evezinde gözüm üzre al qan,
Olubdu çünki könül zâr ü mübtelâsi gülün.

Yazılsa nöqtebenöqte, deyilse herfberherf,
Qutarmaz heşre qeder hâl-i macerası gülün.

Üzâr-i âlina baxdıqça qan olur diller,
İlâhi, heddin aşib möhnet-i belâsi gülün.

Xeta yoluna düşüb bülbüle cefâ qıldı,
Xetaya saldı özün âqibet xetası gülün.

Bana; hem kokusu, hem de sefası hoştu gülün.
Cefâsi çoktu, ne var ki vefâsi yoktu gülün.

Bülbül, dikenin cefasını görüp bağdan göçtü; gül-
bahçesinde gülü gördüğü zaman, gülün aşınası
oldu.

(Gül;) hazana yönelip, (bülbülün) vefasına bak-
madı. Gül, bülbüle çok ziyetler etti.

Gönlüm, gülün ağlayıcısı ve bağımlısı olduğu için;
gözlerim, gözyaşı yerine kan ağlamaktadır.

Gülün yaptıkları; nokta nokta, harf harf yazılsa, bu
mâceranın (hikayesi) kıyamete kadar bitmez.

Gönüller, kırmızı yanağına baktıkça kan ol-
maktadır. Ya Rabbi, gülün belasının sıkıntısı had-
dini aşmıştır.

Gül, hataya düşüp bülbüle cefa etti; gülün hatası,
sonunda kendini de yanlışla saldı.

(s. 40)

Ne yaxşı mûnis idi, heyf, nâgahan getdi,
Meni bu möhnet ara qoydu el'aman, getdi.

O serv-i nâzdan ayrı baxar mı serve gözüm?
Hilal tek qeddimi eyledi kaman, getdi.

Unutdu güllerini, qıldı xânıman terkin,
Ne baxdı yaralare, çekdi el'aman getdi.

Ne oldu âriz, eya, bağıban, bu gülşende,
Açılmadı bu bahar gülleri, xezân getdi?

Ne tapdı lezzet-i işret, ne gördü gülleri,
Bahar feslinde, yâran, bu növcavan getdi.

Ne güzel, cana yakındı, yazık ki ansızın gitti. Ela-
man, beni bu sıkıntılar içinde bırakıp gitti.

Gözüm o nazlı selviden başka selviye bakar mı? Bo-
yumu hilal gibi kemana çevirip gitti.

Evini barkını terkedip, güllerini unuttu; yaralara
bakmayıp, feryad ederek gitti.

Ey bahçıvan, bu gül bahçesinde ne oldu yanağa
(ki); hazan gittiği halde baharın gülleri açılmadı.

Bahar mevsiminde bu delikanlı gidince, sevgililer;
ne eğlenceden zevk aldı, ne de gülleri görebildi.

Meni bu möhnət ara qoydu gözleri giryân,
Belâ-yi hicre salıb, qoydu bağır qân, getdi.

Mezarın üstə gelib eylenim demaden, oğul,
Deyermisen ki, ne növ ilə Nâtevan getdi.

Zemane eceb saldı möhnət ü melələ meni,
O mahrûdan uzaq verdi qəm zevâla meni.

Tükəndi tab ü tevan, ey Xudâ'yi lemyezeli,
Ya tez bu canımı al, ya yetir vüsâla meni.

Sene ne qədri dedim rehm qıl mene, getme.
Gel indi gör ki, fəraqın salıb ne hala meni.

Ne vaxtədek qəm-i hicrinde âhü zâr çekim?
Terehhüm eyle, getir sen de bir xiyâlə meni.

Kesildi sebr ü qərarım, fəraqə tabım yox,
Revâdi tenge getirsin bu âh ü nâle meni?

Alıbdı eqlimi serden, qərarımı dildən,
Edib belâyə felek gör nece hevâlə meni.

Teəcübəm ki neçün rehme gelmedin zâlim?
Fəraq oduna yaxıb salmısan bu hâlə meni.

Ne yaxşı günlər idi ki, seninlə munis idim,
Zemânə indi edib sîne dağı lâlə meni.

Vüsâlə yetməyibən zâr ü Nâtevan qaldım,
Edib yene felek hesrət o mahcəmälə meni.

Beni bu sıkıntılar içinde gözü yaşlı bıraktı. Beni ayrılık belasına salıb, bağır kanlı bırakıp gitti.

Oğul, sık sık mezarının üzerine gelip dursam;
Nâtevan ne için gitti der misin?

(s. 43-44)

Zamane, beni sıkıntı və hüznün karşısında şaşkın bıraktı. O ay yüzlüden uzak kalmanın gamı beni ölüme götürdü.

Ey baki olan Allah'ım; dayanma gücüm və kuvvetim kalmadı; ya bu canımı tezden al, ya da kavuşmayı nasip et.

Sana, ne kadar "Bana acı, gitme" dedim; şimdi gel gör ki, ayrılığın beni ne hale getirdi.

Ayrılığının gamıyla ne zamana kadar feryad və figan edeyim? Sen de bir defa merhamet edip beni hatırla.

Sabrım və kararım kalmadı, ayrılığa (dayanacak) gücüm yok; bu âh ve inlemelerimin, beni usan-dırması reva mıdır?

Felek; aklımı başımdan, kararımı gönlümden aldı; gör, beni belaya nasıl saldı.

Ey zalim; ayrılık ateşiyle yakıp, beni bu hale getirmişsin; şaşkına döndüm, niçin merhamete gelmiyorsun?

Ne güzel günlerdi ki seninle yakın (mutlu) idim. Şimdi; zaman, beni sinesi dağlanmış lale yaptı.

Kavuşamayınca, ağlayıcı ve Nâtevân (kelime; hem güçsüz anlamında, hem de mahlas olarak kullanılmıştır) kaldım. Felek yine, ay yüzüyle beni hasret bıraktı.

Oğlum Üçün(*)

(s. 48-49)

Yanar canım, oğul, daim senen nâr'i fəraqında,
Nece pervanelər yanar her dem şe'min ayağında.

Qül-i rûyin hevasilə çıxar eflâke efgânım,
Odur bülbül nevâsi gül fəraq ü iştiyağında.

(*) 17 yaşında ölmüş oğlu Mirabbas üçün yazılmışdır.

Oğul, canım daima senin ayrılığının ateşiyle yanar; mumunun (ışığının) çevresinde, her an nice pervanelər yanar.

Gül yanağının arzusuyla feryadım gökyüzünə çıkar; gülün, ayrılık və iştiyâkında bülbülün şakıması budur.

Senin veslin xeyalile gözüm, könlüm gezer daim,
Ki, çün Mecnûn-i sergeşte, gezer Leyli soracağında.

Nehâl-i qâmetin zikri benim vîrd-i zebânımdır,
Demadem nâleyi qumri oxur servin budağında.

O şirin leblerin şövkü gönlü günden olur efvun,
Eger Ferhad tek dolansam yüz il hicr dağında.

Herişem bes ki, ol şirinzebanın zikrine her dem,
Olur hoş nitqli tuti, şekker olsa damağında.

Senin hicrin odu, Abbas, dexi çıkmaz ki, canımdan,
Semender tek yanar daim anan nâr-i ferağında.

Uçub şahbaz tek könlüm, gezerdi vesl bağında,
Per ü balını sındırdı felek bu pîr çağında.

Cözümde tardır dövran, meh ü xurşid ü-nurefşan,
Mezar içre olub pünhan, sanasan çex tağında.

Sirişkim bilir ki, hâli deyildir qametin gözden,
Ne tez düşdü terâvetden o servin su gidağında.

Nolaydı, kor olaydım, görmeyeydim gül kimi çismim,
Qalıbdır tire xak içre, mezarın gün qabağında.

Könülde hesretim qaldı, hezeran heyf kim, bir dem
Seni ta görmedim xürrem, oğul, damad otağında.

Nedendir intizâr ile o şehlä göz baxar heyran,
Gözüm ol gözlere qurban, baxar âhu sayağında.

Hemişe zâr ü dilmehzûn, töker gözden sirişk-i xûn,
Perişan hâl ile daim, qem-i möhnet bucağında.

Qem-i hicrân edib tüğyân, qalıbdır Nâtevan suzan,
Revân eşk-i beser her yan olan gözler bulağında.

Gözüm ve gönlüm, daima sana kavuşma hayaliyle
gezer, perişan Mecnunun Leyla'yı arayarak gezdiği
gibi.

Fidan (gibi) boyunun zikri, benim dilimin do-
laşığıdır; selvi budağında daima kumrular öter.

Ferhad gibi, yüzyıl ayrılık dağında dolaşsam da; o
güzel dudaklara olan hasretim, günden güne art-
maktadır.

Her an, o şirin dilin konuşmasına düşkünüm; pa-
pağanın, damağında şeker olursa ifadesi düzgün
olur.

(Ey) Abbas, senin ayrılığının ateşi asla canımdan
çıkamaz; annen ayrılığının ateşiyle semender (ateşte
yaşayan efsanevi bir kuş) gibi daima yanar.

Gönlüm, doğan gibi uçup, kavuşma bağında ge-
zerdi; felek, bu ihtiyarlık çağında kolumu ve ka-
nadımı kırdı.

Dünya, gözümde karanlıktır; aydınlık saçan güneş
ve ay mezar içinde gizlenmiş sanırsın ki feleğin göl-
gesindedir.

Gözyaşlarım, boyunun gözlerimden uzak ol-
madığını bilir. O selvi su içinde tazelikten ne çabuk
düştü!

Ne olaydı; kör olsaydım da, gül gibi vücudunun
kara toprak içinde, mezarını güneş altında gör-
memeydim.

Oğul, gönülde hasretim kaldı, binlerce eyvah ki, bir
an olsun mutlu ve damat odasına girmiş olarak
(mürrüvetini) görmedim.

O şehla gözlerin neden hayranlık ve hasret ile
bakar; gözün ahir tuzağından bakan o gözlere kur-
ban olsun.

Ağlayan mahzun gönlüm; sıkıntı ve gam bu-
cağında, gözlerinden daima kanlı gözyaşları döker.

Ayrılık gamı taşımış, Nâtevan yanmış, göz pı-
narlarından yürüyen yaşlar her yanı tutmuştur.

(s. 60)

Ne men olaydım İlähi, ne de bu âlem olaydı.
Ne de bu âlem ara dil mügeyyed-i qem olaydı.

Ne hicr ateşine odlanıb yanaydı dilim ki,
Ne eşqin içre könül boyle şad ü xürrem olaydı.

Ya Rabbi; ne ben olaydım, ne bu âlem, ne de bu
alemde gönül gamla bağlı olaydı.

Gönlüm, ne ayrılık ateşiyle alevlenip yanaydı; ne
de aşkla (böylesine) mutlu ve şen olaydı.

Ne serv qəddin olaydı, ne hesretinlə gözüm kur,
Ne rüzigâr-i fəraqında qəmətim xəm kolaydı.

Ne behr olaydı, ne ümman, ne böyle göz yaşarı cari,
Ne gül üzündə, İlahi, bu növ şebnem olaydı.

Ne gül olaydı, ne gülzâr-i gülşenin dexi seyri,
Ne xâr-i möhnət-i bülbül, seninlə möhkəm olaydı.

Ne Mısır olaydı, ne Kenan, ne Hezret-i Yaqub
Ne xâr olub qəm-i hicranda, qerq-i möhnət olaydı.

Ne çah olaydı, ne zindan, ne kâriwan güzâri.
Ne Yusifi bu belâde gören bir âdem olaydı.

Ne bezm olaydı, ne bazâr-i Yusif ehvalatı,
Ne râhgüzərdə Züleyxa qemlə hemdem olaydı.

Ne ah olaydı, ne əfsûs, ne pârə-pârə könül,
Ne Nâtevanın, İlahi, hevası derhem olaydı.

Ne selvi boyun olaydı, ne hasretinlə gözüm kör
olaydı; ne də ayırlıq rüzgarında boyum büküleydi.

Ya Rabbi; ne deniz, ne derya, ne akan gözyaşı, ne
de (sevğilinin) gül yüzündə bu tür şebnem olaydı.

Ne gül olaydı, ne gül bahçesinin gül yüzlüsünü
seyir olaydı; ne de bülbüle sıklıntı veren diken
seninlə muhkem olaydı!

Ne Mısır, ne Keqan, ne Hz. Yakup; ne de diken, ay-
rılıq gamında sıklıntı çerici olaydı!

Ne kuyu, ne zindan, ne keçən kervan; ne de
Yusuf'u (kuyuda) gören bir insan olaydı!

Ne meclis, ne Yusuf(un) pazarının durumları; ne de
bu gidişatta, Züleyha gamla arkadaş olaydı!

Ne âh (çekiş), ne eyvah (deyiş), ne gönül parça
parça; Allah'ım ne de Nâtevan'ın duyğuları kar-
makarışik olaydı!

(s.62)

Seni kimdir seven bicâ, qerenfil?
Sene men âşiq ü şeydâ qerenfil.

Seni gülşen ara âşüfte gördüm,
Yegin bildim tutub sevdâ qerenfil.

Bele pejmürde hâl ile durubsan,
Düşer güller ara qovğa qerenfil.

Dirâğa kim vefâsızdır bu gülşen,
Geder bu telet-i zibâ, qerenfil.

Üzünden perdey-i nâzın kenar et,
Unotma âşiq-i haşâ, qerenfil.

Karanfil, seni boşuna seven kimdir; senin için deli
divâne ve aşık olan benim.

Karanfil, seni gül bahçesinde perişan vaziyette gör-
düm. Bildim ki sevdaya tutulmuşsun.

Karanfil, böyle perişan halde durursan; güller ara-
sında kavgalar başlar.

Eyvah ki bu gül bahçesi vefâsızdır. Karanfil bu yü-
zünün güzelliği (bir gün) gider.

Karanfil, yüzünden naz perdesini kenar et; âşığı,
asla unutma.

(s. 63)

Felek rengine benzer bu benövşe,
Tutub seheraları hersu, benövşe.

Neçün gülşenlərin terkin qılıbsan?
Düşübsen çöllərə dılcü benövşe?

Bele geddin bükülmüş pırlar tek,
Deyirsən sübh ü şam "yahu" benövşe.

Seni şövq ü bahar âşüfte qılmış,
Çeker âşiq olan qayğu benövşe.

Diler etrin könül bād-i sebadan,
O zülfü-yâr tek xoşbû, benövşe.

Bu menekşe(nin rengi), gökyüzünün rengine ben-
zer; kirlərə çox hızlı şəkildə yayılmaktadır.

(Ey) gönül alan menekşe; niçin, gül bahçələrini ter-
kedip, bozkıra düşmüşsün?

Menekşe, ihtiyarlar gibi boyun (belin) bükülmüş;
sabah akşam "Ya Hu" demektesin.

Menekşe, seni şevk və bahar perişan etmiş; aşık
olan kaygı çeker.

Menekşe; gönü, sabah rüzgarından yarın saçları
gibi, hoş kokunu diler.

ÖLÜREM

(s.69-70)

Şiir Nâtevan'ın büyük oğlu, Rus ordusunun albayı Mehdiqulu Han'a hesredilmiştir. Albümde şiirin baş tarafında şairin eliyle şu sözler yazılmıştır. "Meriz olduğu halda Xanoğlanın xeyali ile inşa ediyim çezel hale kitabdır ki, neç olunan quşa kim, yetirsin".

Varımdı sinede derd ü qem ü nihân, ölürem.
Fedâ olum sene, gel eyle imtehan, ölürem.

Feraqdan geceler yatmaram sabaha qeder,
Xeyal-i zulfüne bağı gedibdi cân, ölürem.

Bahâr-i hüsnün ara, gör nece xezanem men,
Bahar lâlesi tek bağırm oldu qân, ölürem.

Vereq-vereq dil ü can hicrin içre odlandı,
Misâl-i kencefe sedpâre oldu cân, ölürem.

O xâk-i pâyini men âşiyane etmiş idim,
Vetenden ayrı düşüb indi lâmekân ölürem.

Dedin ki, çek el dveniminden, el çekdim,
Terehüm eylemedin âxır, ey cavan, ölürem.

Çekirdim hesretini, görmedim, xudâhafiz,
Olubdu indi işim nâlev ü efgân, ölürem.

Fedâ o qâmetine kim, çeze ne hoş çekmiş,
Qeder büküb belimi, eyleyib kâman, ölürem.

Feraqdan tükenib tâb ü taqetim, billâh,
Vüsâle yetmez elim, zâr ü Nâtevan ölürem.

Bilin, yvran bu dünyada here bir kâr ilen oynar.
Kimi xanenîşin olmuş, kimi bazar ilen oynar.

Kimi text-i müressede, başında tâc-i şahare,
Kimi zından içinde el-ayağı dâr ilen oynar.

Gazel; Nâtevan'ın, Rus ordusunda albay olan büyük oğlu Mehdiqulu Han'a yazılmıştır. Defterde, şirin baş tarafına; şairin kendi eliyle şu sözler yazılmıştır: "Hasta olduğu sırada, Karaoğlan'ın hayaliyle yazdığım gazel; hale hitaptır ki, nakşolunan kim götürecekt.

Variyetim (bütün varlığım), sinemdeki dert, gam ve gizli sırlardı. Gel (istersen) imtihan et; sana feda olsun canım, ölüyorum.

Geceleri ayrılıktan (dolayı) sabahlara kadar yatmıyorum. Canım, saçının hayaline düğümlemişti, ölüyorum.

Ben, (senir) güzelliğinin baharında nasıl hazana uğramışım gör; bahar lalesi gibi bağırm kan oldu ölüyorum.

Gönül ve can, ayrılığın (in acısı) ile sayfa sayfa ateşlendi; canım kencef misali yüz parça oldu ölüyorum.

Ben, o ayağının toprağını, (kendime) yuva (mesken) edinmiştim; şimdi, vatandan ayrı düştim, yersiz-yurtsuz ölüyorum.

Ey delikanlı, "eteğimden el çek" dedin, çektim; sonra merhamet etmedin, ölüyorum.

Hasretini çekiyordum, bir vedalaşma (olsun) görmedim; şimdi ağlayıp-inlemek işim oldu, ölüyorum.

O boyuna (canım) vfedadır, kaderin ne hoş çekmiştir (seni); kaderim belimi büküp keman eylemiştir; ölüyorum.

Allah'a yemin olsun ki, ayrılıktan (dolayı) gücüm ve kuvvetim kesilmiştir; elim visâle (kavuşmaya) ulaşmaz, ağlayıcı ve Nâtevan (hem güçsüz manasında, hem de mahlas olarak kullanılmıştır) olarak ölüyorum.

(s.72)

Dostlar, bilin ki, bu dünyada herkes bir iş ile meşgul olur. Bazıları evinde oturur (evine bağlı olur), bazıları da ticaretle meşgul olur.

Bazıları, başarılarında şahane taçlarıyla, kıymetli taşlarla süslenmiş taht üzerinde oturur. Bazılarının da, zindandaki darağacında eli ayağı oynar.

Kimi tabidi dünyâye, kimi âşiqdi ügbâye,
Kimi sâze, kimi nâze, kimi tek târ ilen oynar.

Kimi Mecnûn sorağında, kimi Leyli ferağında,
Kimi yârın üzerinde yatan şahmar ilen oynar.

Kimisi şâdü xürremdir, kimi leyl ü nâhar ağlar,
Felek de sergiran olmuş xurşid-i zâr ilen oynar.

Bazıları dünyaya bağlıdır (düşkündür), bazıları ahirete aşiktir; bazıları saz, bazıları naz, bazıları da tar ile oynar.

Bazıları Mecnun gibi arayışlı, bazıları Leyla(mn) ayrılışıyla; bazıları da sevgilinin üzerinde yatan yılanla oynar (meşguldür).

Bazıları şen ve mutludur, bazıları gece gündüz ağlar; gökyüzü de sarhoş olmuş ağlayan güneşle oynar.

S-14791